

YOSH OILALARNING PSIXOLOGIK VA PEDAGOGIK MUAMMOLARI

Xaitova Nodira Muzaffarovna

*Alfraganus universiteti magistranti***MAQOLA
MALUMOTI****ANNOTATSIYA:****MAQOLA TARIXI:***Received: 14.01.2026**Revised: 15.01.2026**Accepted: 16.01.2026***KALIT SO'ZLAR:***yosh oila, psixologik muammolar, pedagogik kompetensiya, oilaviy stress, kommunikativ kompetensiya, tarbiyaviy strategiya, konfliktologiya, oilaviy barqarorlik.**Ushbu maqolada yosh oilalarning psixologik va pedagogik muammolari tizimli ravishda tahlil qilinadi. Izlanishda aralash metodlar asosida olib borilib, yosh oilalarda stress, kommunikatsiya muammolari, pedagogik savodxonlik pastligi va tarbiyaviy qarorlar izchilligining yetishmasligi kabi omillar aniqlangan. So'rovnoma, intervyu va kuzatuv natijalariga tayangan holda oilaviy stress darajasi bilan konfliktlarning ko'payishi o'rtasida sezilarli bog'liqlik mavjudligi aniqlandi. Pedagogik kompetensiya yuqori bo'lgan oilalarda nizolar kamroq uchrashi va tarbiya jarayonining samaraliroq bo'lishi kuzatildi. Izlanish yakunida yosh oilalar uchun amaliy tavsiyalar ishlab chiqildi***Kirish**

Yosh oilalar har qanday jamiyatning ijtimoiy barqarorligi va kelajak avlod tarbiyasining poydevorini tashkil etadi. Oila ichidagi psixologik muhitning mustahkamligi, er-xotin o'rtasidagi kommunikativ madaniyat, tarbiyaviy yondashuvlar hamda ijtimoiy-iqtisodiy omillar yosh oilalarning ijtimoiy moslashuvi va farzand tarbiyasiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Bugungi globallashtirish sharoitida axborot oqimining kuchayishi, iqtisodiy bosimlarning ortib borishi, an'anaviy va zamonaviy qadriyatlarning to'qnashuvi yosh oilalarda yangi turdagi psixologik va pedagogik muammolarni yuzaga keltirmoqda.

Shuningdek, turmushni yangi boshlagan er-xotinlarning oilaviy hayot tajribasining yetishmasligi, stressga chidamlilik darajasi pastligi, konfliktlarni konstruktiv tarzda bartaraf

etish ko'nikmalarining shakllanmagani oila barqarorligiga salbiy ta'sir etishi mumkin. Farzandli bo'lish jarayoni esa psixologik yuklama darajasini yanada oshiradi, buning natijasida tarbiyaviy qarorlar qabul qilishda noaniqlik, tarbiyaviy strategiyalar bo'yicha kelishmovchiliklar, bolaga haddan tashqari talabchanlik yoki aksincha beparvolik kuzatilishi mumkin.

Yosh oilalarning pedagogik madaniyati, ota-ona kompetensiyasining shakllanishi, farzandning shaxs sifatida rivojiga ta'sir qiluvchi psixologik omillarni o'rganish bugungi kunda dolzarb ilmiy-amaliy masalalardan biridir. Ayni paytda xalqaro va mahalliy izlanishlar oilaviy stress, kommunikatsiya yetishmovchiligi, emotsional intellekt pastligi, tarbiyaviy roldagi noaniqliklar yosh oilalarda eng ko'p uchraydigan muammolar ekanini ko'rsatmoqda. Shu bois mazkur mavzu bo'yicha ilmiy tadqiqotlar yosh oilalarni qo'llab-quvvatlash, psixologik madaniyatni oshirish va pedagogik yondashuvlarni rivojlantirish uchun muhim nazariy hamda amaliy asos yaratadi.

Ushbu maqolaning maqsadi — yosh oilalarga xos psixologik va pedagogik muammolarni tizimli tahlil qilish, ularning kelib chiqish omillarini aniqlash va barqaror oilaviy hayotni rivojlantirish bo'yicha ilmiy asoslangan taklif va tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

Adabiyotlar sharhi

Yosh oilalar masalasi pedagogika, psixologiya, sotsiologiya va ijtimoiy ish fanlarida keng ko'lamda tadqiq etilgan bo'lsa-da, ularning barqarorligiga ta'sir etuvchi omillar hanuz dolzarb ilmiy yo'nalish sifatida qaraladi. Klassik nazariyalar orasida B. Malinovskiy, T. Parsons va J. Bowlby oilaviy tizim, ijtimoiy rollar va bog'lanish (attachment) nazariyalari orqali oilaning psixologik barqarorligi qanday shakllanishini tushuntirib bergan.

Zamonaviy izlanishlarda yosh oilalarning psixologik muammolari asosan stress nazariyasi (S. Folkman, R. Lazarus), emotsional intellekt (D. Goulman), konfliktologiya (M. Deutch) hamda kommunikativ kompetensiya modellariga asoslangan holda tahlil qilinadi. Xorijiy adabiyotlarda yosh oilalardagi inqirozlarning eng keng tarqalgan sabablari sifatida iqtisodiy bosim, turmush tarziga moslashuvdagi qiyinchiliklar, farzandli bo'lish jarayonidagi emotsional charchoq, shaxsiy va oilaviy qadriyatlarning mos kelmasligi ko'rsatiladi.

Mahalliy izlanishlarda (O'zbekiston olimlari — A. Nishonova, N. Jo'raboyeva, B. Xasanov va boshqalar) oila madaniyati, milliy qadriyatlar, tarbiyaviy rollarning an'anaviy taqsimoti, ota-onalarning pedagogik kompetensiyasi, yosh oilalarning iqtisodiy jihatdan mustaqilligi kabi masalalar alohida o'rganilgan. Izlanishlar shuni ko'rsatadiki, yosh

oilalarning pedagogik muammolari ko'p hollarda axborot yetishmasligi, pedagogik savodxonlik pastligi va tarbiyaviy qarorlarning ilmiy asosga ega emasligi bilan bog'liq.

Shuningdek, yosh oilalardagi psixologik bosimning ortishi tarbiya jarayoniga ham salbiy ta'sir ko'rsatadi. Ayrim ilmiy manbalarda oiladagi konfliktlar, stress va emotsional beqarorlik bolalarning psixologik farovonligiga, xulq-atvoriga va o'quv motivatsiyasiga salbiy ta'sir qilishi ta'kidlangan. Zamonaviy raqamli muhitning kengayishi esa oilada aloqa va tarbiya sifatiga yangi chaqiriqlarni keltirib chiqarmoqda.

Adabiyotlar sharhi shuni ko'rsatadiki, yosh oilalar muammolari ko'p qirrali, kompleks va o'zaro bog'liq bo'lib, ularni o'rganishda psixologik hamda pedagogik yondashuvlarning integratsiyasi zarur. Shu bois, mazkur mavzu keyingi yillarda ko'plab ilmiy izlanishlar uchun asos bo'lib kelmoqda.

Metodologiya

Ushbu izlanish yosh oilalarning psixologik va pedagogik muammolarini aniqlash, ularning kelib chiqish omillarini tahlil qilish hamda oilaviy barqarorlikka ta'sir etuvchi asosiy faktorlarni aniqlashga qaratilgan. Izlanishda aralash metodlardan iborat **kvazi-empirik** yondashuv qo'llanildi.

1. Ishtirokchilar

Izlanishlarda 1 yildan 5 yilgacha nikoh tajribasiga ega bo'lgan 60 ta yosh oila (120 respondent) ishtirok etdi. Ulardan:

- 55 % — shaharda,
- 45 % — qishloq hududida istiqomat qiluvchi oila vakillari.

Respondentlarning yoshi 20–32 yosh oralig'ida bo'ldi.

2. Ma'lumot yig'ish usullari

Izlanishda quyidagi metodlar qo'llanildi:

a. So'rovnoma (anketa)

- “Oilaviy stress darajasi shkala”si
- “Ota-ona pedagogik kompetensiyasi testi”
- “Oilaviy kommunikatsiya samaradorligi” o'lchovlari

b. Yarim strukturalangan intervyu

- Konfliktlar sabablari
- Tarbiyaviy yondashuvdagi kelishmovchiliklar
- Ijtimoiy-iqtisodiy bosimlarning oilaviy muhitga ta'siri

c. Kuzatuv (case-study)

Uchta yosh oilaning bir oylik oilaviy muloqot amaliyoti kuzatildi.

3. Ma'lumotlarni tahlil qilish usullari

- Miqdoriy tahlil: foiz, korrelyatsiya tahlili (stress–konflikt bog‘liqligi).
- Sifat tahlili: mavzuli (thematic) tahlil, muammolarni kategoriyalash.
- Triangulyatsiya: so‘rov–intervyu–kuzatuv natijalarini taqqoslash orqali xatoliklarni kamaytirish.

Natijalar

Izlanish natijalari yosh oilalarda bir nechta muhim psixologik va pedagogik muammolarni yuzaga chiqardi.

1. Psixologik muammolar

a. Oilaviy stress darajasi yuqori

Respondentlarning **63 %** da o‘rta darajadagi, **22 %** da yuqori darajadagi stress kuzatildi. Stressning asosiy manbalari:

- iqtisodiy bosim (47 %)
- ish bilan bandlik va vaqt tanqisligi (32 %)
- turmushga moslashuv (21 %)

b. Konfliktlar ko‘payishi

- 44 % respondent haftasiga kamida 2 marotaba tortishuv bo‘lishini bildirdi.
- Konfliktlarning 56 %i — noto‘g‘ri kommunikatsiya, 31 %i — tarbiyaviy qarashlarning farqlanishi sababli yuzaga keladi.

c. Emotsional charchoq

Ayniqsa yangi farzandli bo‘lgan oilalarda “psixologik charchoq”, uyqu yetishmasligi, ruhiy taranglik aniqlandi.

2. Pedagogik muammolar

a. Pedagogik savodxonlik yetishmasligi

So‘rovnoma ko‘ra:

- ota-onalarning **58 %** tarbiyaviy qarorlarni “tajriba yoki tasodifga asoslanib” qabul qiladi;
- atigi **19 %** ilmiy asoslangan tarbiya yondashuvlaridan foydalanadi.

b. Ota-ona rollarining noaniqligi

- 40 % respondentlar tarbiya mas‘uliyati “kim bajarishi kerakligini bilmaslik”ni bildirgan.
- 30 % oilalarda bolaga nisbatan haddan tashqari talabchanlik kuzatilgan.

c. Kommunikatsiya madaniyati pastligi

- Er-xotin o'rtasida tinglash ko'nikmasining sustligi
- Muloqot vaqtida ayblash, tanbeh berish usullarining ustunligi

3. Bog'liqlik (korrelyatsiya) natijalari

Korrelyatsiya tahlili quyidagilarni ko'rsatdi:

- Oilaviy stress ↑ bo'lsa → konfliktlar soni ↑
- Konfliktlar soni ↑ bo'lsa → tarbiyaviy qarorlarda keskinlik ↑
- Pedagogik kompetensiya ↑ bo'lsa → oilaviy konfliktlar ↓ va stress ↓

Demak, pedagogik madaniyat oilaviy barqarorlikning muhim omili sifatida namoyon bo'ldi.

Munozara

Olingan natijalar yosh oilalarda psixologik hamda pedagogik muammolar o'zaro chambarchas bog'liq ekanini ko'rsatadi. Iqtisodiy bosim, moslashuvdagi qiyinchiliklar va turmush sharoitining barqaror emasligi psixologik stressni kuchaytiradi, bu esa o'z navbatida oilaviy kommunikatsiya sifatini pasaytiradi. Natijada er-xotin o'rtasidagi konfliktlar ko'payadi va tarbiya jarayoni salbiy ta'sir ostida qoladi.

Pedagogik savodxonlikning pastligi, ota-onalarning tarbiyaviy bilimlardan cheklangan bo'lishi tarbiya amaliyotida noto'g'ri qarorlar qabul qilinishiga olib kelmoqda. Bu holat ayniqsa birinchi farzandli bo'lgan oilalarda yaqqol namoyon bo'ldi. Ilmiy manbalar ta'kidlashicha, ota-onaning tarbiyaviy kompetensiyasi bolalarning psixologik barqarorligi, o'quv motivatsiyasi va shaxs rivojiga bevosita ta'sir etadi. Izlanishimiz natijalari ham ushbu fikrni tasdiqlaydi.

Kommunikativ kompetensiyaning pastligi, bir-birini tinglamaslik, ayblovchan muloqot usullaridan foydalanish oilaviy nizolarni kuchaytirayotgan asosiy omillardan biri bo'ldi. Mavjud adabiyotlarda ta'kidlanganidek, konstruktiv muloqot, emotsional qo'llab-quvvatlash va o'zaro hurmat oilaning barqaror rivojlanishi uchun asosiy psixologik omillardir.

Shuningdek, izlanish shuni ko'rsatadiki, psixologik barqarorlik va pedagogik madaniyat bir-biri bilan o'zaro bog'liq: pedagogik kompetensiya yuqori bo'lgan oilalarda konfliktlar kamroq uchraydi, stress darajasi past bo'ladi va farzand tarbiyasiga yondashuv izchilroq bo'ladi.

Natijalar yosh oilalarga psixologik-pedagogik dasturlar, treninglar, maslahatlar va qo'llab-quvvatlash tizimlarini takomillashtirish zarurligini ko'rsatadi.

Xulosa

Izlanish natijalari yosh oilalarda psixologik va pedagogik muammolar murakkab, ko'p omilli va o'zaro bog'liq ekanini ko'rsatdi. Iqtisodiy bosim, turmush tarziga moslashuvdagi qiyinchiliklar, vaqt tanqisligi va oilaviy tajribaning kamligi psixologik stressning oshishiga sabab bo'lmoqda. Stressning yuqori darajasi esa oilaviy nizolarni kuchaytirib, er-xotin o'rtasidagi muloqotni izdan chiqaradi.

Pedagogik savodxonlikning yetarli emasligi, tarbiyaviy qarorlarning ilmiy asoslanmagani, ota-ona rollarining aniq taqsimlanmagani yosh oilalardagi pedagogik muammolarni yanada chuqurlashtirmoqda. Izlanish shuni ko'rsatdiki, pedagogik kompetensiyasi yuqori bo'lgan oilalarda konfliktlar kamroq, farzand tarbiyasida izchillik va barqarorlik esa yuqoriroq darajada namoyon bo'ladi.

Natijalar yosh oilalarga yo'naltirilgan psixologik-pedagogik qo'llab-quvvatlash dasturlarining zarurligini ko'rsatadi. Xususan, kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish, stressni boshqarish, tarbiyaviy yondashuvlarni ilmiy asoslash va oilaviy rollarni aniq belgilash orqali yosh oilalardagi ko'plab muammolarni bartaraf etish mumkin.

Adabiyotlar

1. Goleman, D. Emotional Intelligence. New York: Bantam Books. 2011.
2. Nishonova, A. O'zbek oilalarida tarbiyaviy munosabatlarning psixologik xususiyatlari. Pedagogika va Psixologiya jurnali, 4(2), 45–52. 2020.
3. Jo'raboyeva, N. Yosh oilalarda kommunikativ kompetensiya muammolari. Oila va Jamiyat, 3(1), 87–93. 2021.
4. Xasanov, B. Oila pedagogikasi va barkamol avlod tarbiyasi. Toshkent: Yangi asr avlodi. 2019.
5. Markman, H. J., & Rhoades, G. K. Relationship education for couples: Review and meta-analysis. Journal of Family Psychology, 26(1), 97–105. 2012.
6. Karabulut, E. Young families and socio-economic stress factors. International Journal of Family Research, 7(3), 122–135. 2018.